

Зінаїда ЯНЧЕНКО

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ НА ОСНОВІ СУЧАСНИХ МЕРЕЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розглянуто питання створення регіональної системи інформаційно-аналітичної підтримки підприємств Житомирського регіону на базі сучасних мережних технологій з метою сприяння їхньому ресурсному та інформаційному забезпеченню та розвитку зовнішньоекономічних та міжрегіональних зв'язків.

Постановка проблеми. Виклики глобалізації, зростання темпів технологічного прогресу в світі і наростаюче відставання України у модернізації своєї виробничої бази, загострені негативними наслідками фінансової кризи та погіршенням екологічної та демографічної ситуацій, вимагають посилення конструктивної ролі держави у формуванні нової економіки. У цих умовах особливої гостроти набуває здатність органів державної влади не тільки оперативної приймати всебічно зважені і науково обґрунтовані рішення, але й активно запобігати виникненню проблем, використовуючи для цього можливості сучасних інформаційно-комунікативних технологій та повною мірою мобілізуючи інтелектуальний потенціал країни. Особливо гостро питання обґрунтування прийнятих рішень стоять як на рівні управління міністерствами і державою загалом, де ціна наслідків є дуже високою, а завдання – слабко структурованими та формалізованими, так і на рівні управління регіонами. При цьому вхідні дані про об'єкти управління зазвичай є неоднозначними та неповними (іноді навіть невизначеними та недостовірними), а цілі управління – суперечливими.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему забезпечення діяльності інноваційних підприємств у регіонах України вивчали такі авторитетні та досвідчені фахівці, як В. П. Соловійов [1], М. В. Лукашина [2], О. В. Гунич [3], В. Г. Чабан [4], Ю. П. Матусов [5], О. І. Трубнікова [5] та ін.

Виділення невирішеної проблеми. Незважаючи на доволі ґрунтовні напрацювання щодо ресурсного забезпечення діяльності інноваційних підприємств за регіонами, неохопленою залишається доволі значна кількість проблемних напрямків. Перехід виробництва та соціальної сфери на нові принципи функціонування, обмеженість фінансових ресурсів і нерозвиненість інфраструктури ринку ставлять перед економістами та фахівцями галузі управління нові завдання. Програмно-цільовий підхід та стратегічне планування при вирішенні управлінських завдань різного рівня давно вже увійшли у практику в містах та громадах Європейського Союзу: під час здійснення управлінської діяльності останні зобов'язані орієнтуватися на моніторинг економічних показників, аби доцільно використовувати обмежені ресурси. Таким чином, відмінними рисами сучасного управління є швидкий доступ до даних та їхня оперативна оцінка. Задекларований Україною курс на інноваційний

розвиток економіки також потребує від органів державної влади та місцевого самоврядування надавати підприємствам інформаційно-аналітичну підтримку, використовуючи сучасні інформаційно-телекомунікаційні технології. Незважаючи на те, що в цьому напрямку окремими відомствами, установами та фахівцями України отримано чимало позитивних результатів, загальний стан інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування залишається є незадовільним.

Метою дослідження є вироблення основних засад політики та механізмів стимулювання інформатизації на регіональному рівні. Актуальність поставленого завдання визначається тим, що проекти інформатизації, що розробляються сьогодні у багатьох галузях і територіальних ланках України за фундаментальними та цільовими програмами, виконуються здебільшого розрізнено, без координації та залучення до функціональних завдань відповідних загальнодержавних та регіональних органів управління, що призводить до значних соціально-економічних, моральних та інших втрат.

Основні результати дослідження. Прискоренню інформатизації в Україні заважають суттєві проблеми, а саме: низький рівень фінансування Національної програми інформатизації (НПІ), недоліки державного управління, недостатня координованість дій органів влади (насамперед у формуванні та виконанні завдань і проектів НПІ та галузевих і регіональних програм інформатизації), розпорошення фінансових витрат по різних цільових програмах, відсутність системного підходу та єдиного обліку інформаційних ресурсів і стандартів обміну інформацією, слабкість механізмів стимулювання регіональної інформатизації тощо. Процеси інформатизації у більшості відомств проходять за межами НПІ, що призводить до їхньої неконтрольованості з боку Генерального державного замовника НПІ. В наслідок цього виникають проекти, що частково або повністю дублюють один одного, порушується послідовність їхнього виконання та ускладнюється забезпечення відповідності єдиним стандартам.

Проведені нами дослідження показали, що наявні у більшості міст України фрагменти систем інформаційного забезпечення місцевих органів влади через відсутність єдиних підходів і стандартів та спрямованість лише на вирішення окремих завдань не можуть служити основою для створення єдиної інформаційно-аналітичної системи регіону [6]. Успішне проведення економічних реформ в Україні вимагає надання їм інноваційного характеру, однак сама інноваційна активність гальмується через проблеми, серед яких вирізняється проблема недостатньо ефективного впровадження на великих підприємствах нових технологій через нестачу обігових коштів та управлінську інертність. Малі підприємства, які є більш мобільними у своїй діяльності та розвитку, можуть створювати нові виробництва на базі інновацій, але нерозвинуте партнерство "винахідник – підприємець – інвестор" гальмує цей процес.

Вивчення зарубіжного досвіду формування національних інноваційних систем показує, що основна увага інноваційної політики в технологічно розвинених країнах концентрується на малих і середніх підприємствах (МСП) – саме вони сьогодні є основою для інноваційного розвитку транснаціональних корпорацій. У результаті інноваційних змін в економіках багатьох країн світу малий бізнес, що спеціалізується на різних стадіях інноваційного циклу, відіграє все більшу роль. Саме дрібні підприємства створюють більше 80% нових робочих місць у США та країнах Західної Європи. Щодо останніх, то МСП є роботодавцями для 99% працездатного населення, при цьому їхня частка у ВВП становить до 50% [2].

Роль малого підприємництва в перехідній економіці визначається швидкою окупністю затрат, широкою свободою ринкового вибору, високими темпами еконо-

мічного розвитку, збалансованою структурою та високоякісною характеристикою ВВП, насиченістю економіки товарами, послугами та додатковими робочими місцями тощо. Розвиток малого та середнього підприємництва є необхідною умовою переходу економіки країни на ринкові засади господарювання, ефективної реструктуризації виробництва, вирішення проблем зайнятості та зростання рівня життя населення. Без розвитку малого підприємництва неможливе формування середнього класу, тобто створення надійного фундаменту демократичного суспільства. Малий бізнес має найнижчі інвестиційні потреби та характеризується найшвидшим обігом капіталу. Світовий досвід показує, що ефективність виробничих капіталовкладень у МСП у два-три рази вища і за обсягом коштів, і за терміном віддачі. В рамках переходу на ринкові засади господарювання основним завданням держави є перехід на інноваційну модель розвитку з метою завершення структурної перебудови економіки, прискорення темпів її зростання та досягнення високої конкурентоспроможності на світовому ринку шляхом збільшення частки експорту високотехнологічної продукції, поступового імпортозаміщення та розумного використання всіх ресурсів. У зв'язку із цим виникає необхідність активізації інноваційної діяльності в малому підприємстві та уточнення її економічної сутності. Щодо інноваційної діяльності, то МСП мають певні переваги і, зокрема, значні можливості для більш глибокої спеціалізації. Як правило, це спеціалізація на пошуку та розробці нових технологічних ідей. Швидкому поширенню нововведень сприяють різноманітні форми контактів і співпраці між малими фірмами-інноваторами та великими корпораціями, причому останні на початковій стадії розробки нововведень дають малим інноваційним фірмам позики в обмін на докладну інформацію про розробки. Для виконання державних замовлень іноді створюються об'єднання малих фірм – *пули*, в яких одна із фірм стає прямим підрядником держави, а інші – субпідрядниками.

Підвищення інноваційного потенціалу МСП є одним із головних напрямків державної політики щодо підтримки малого і середнього бізнесу у Європейському Союзі. Практикується також пряма підтримка розробки інноваційних продуктів та процесів через надання підприємствам грантів, пільгових кредитів і консультативної та інформаційної підтримки через мережу інкубаторних технологій. Важливу роль у підтримці інноваційних МСП відіграє сприяння активному використанню електронної торгівлі. Інтернет-технології є ще одним прикладом застосування досягнень науково-технічного прогресу для розвитку малого і середнього бізнесу. Електронна торгівля за схемою "підприємство – споживач" надає малим і середнім підприємствам можливість для збільшення присутності на національних і світовому ринках за рахунок усунення бар'єрів місця і часу.

Кожний інноваційний проект чи інноваційний захід тісно пов'язані з витратами капіталу, а тому рішення щодо оцінки та вибору інноваційних проектів вважаються одними із найбільш важливих з точки зору фінансів підприємств. При цьому інноваційні проекти можуть фінансуватись як за рахунок власного, так і за рахунок залученого капіталу, до якого, зокрема, відносять венчурне фінансування та банківські кредити. Вибір джерела фінансування багато в чому залежить від розміру фірми, і – оскільки ми ведемо мову про мале та середнє підприємництво – на перший план виходять залучені джерела фінансування.

Оскільки підтримка інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу має надзвичайно важливе значення – державне та регіональне – нагальною проблемою є створення регіональної інноваційної інфраструктури, важливим елементом якої виступають структури підтримки трансферу технологій та комерціалізації науково-технічних розробок. Проблеми ефективного трансферу технологій постійно перебувають у полі зору європейської Комісії: протягом останніх років за її сприян-

ня у країнах Європи було створено десятки центрів трансферу технологій, які щорічно здійснюють трансфер технологій на мільйони євро. Важливим при цьому є принцип поєднання державної підтримки та приватної ініціативи, адже діяльність центрів трансферу технологій з часом починає все більше переходити на комерційні засади – до неї залучаються приватні компанії, що професійно працюють на ринку технологічного трансферу.

В Україні ситуація із трансфером технологій залишається у край незадовільною. Це продемонстрували і результати Парламентських слухань від 17 червня 2009 р. щодо обговорення проекту “Стратегії інноваційного розвитку України до 2020 року в контексті глобалізаційних викликів”. Дієвість заходів державної політики з підтримки малого та середнього бізнесу в Україні виявилася недостатньою, внаслідок чого, належного місця в структурі національної економіки МСП усе ще не посіли.

В аспекті інноваційного розвитку Житомирський регіон не є щасливим винятком. Як підкреслюється у Програмі економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2011 рік [7], одним із проблемних питань інноваційної діяльності в регіоні є майже критичний стан науки та її матеріально-технічної бази. На думку фахівців головного управління економіки Житомирської облдержадміністрації [8; 9], серед проблем інноваційного розвитку регіону особливо є такі:

- недостатній рівень та неефективна структура фінансової підтримки;
- наднизький попит на результати науково-технічної діяльності з боку реального сектору економіки регіону;
- нерозвиненість інноваційної системи та регіональної інфраструктури інноваційного розвитку;
- неспроможність наукових закладів знайти інвесторів, здатних впроваджувати їхні інноваційні проекти;
- відсутність на переважній більшості підприємств спеціалізованих конструкторсько-технологічних бюро;
- катастрофічний дефіцит фахівців з інноваційного менеджменту (за наближеними підрахунками, Житомирська область потребує близько п'ятдесяти таких фахівців);
- складна, тривала процедура кваліфікування інноваційних проектів в органах державної влади;
- складне та дороге проведення патентування винаходів.

Чинна структура управління науково-технічною та інноваційною діяльністю не забезпечує реалізації відповідних напрямків політики: не налагоджено ні координацію взаємодії науки з виробництвом, ні ефективне використання вітчизняних науково-технологічних здобутків, ні орієнтацію науково-технічної діяльності на потреби економіки.

В Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2015 р. [10] та Комплексній програмі підтримки малого підприємництва у Житомирській області на 2011–2012 рр. [11] визначені завдання та пріоритетні напрямки розвитку області з урахуванням загальнодержавних пріоритетів, окреслено координацію дій облдержадміністрації та обласної ради з центральними органами виконавчої влади, спрямованих на реалізацію стратегічних завдань і заходів. Основною метою Програми економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2011 р. є забезпечення стійкого розвитку всіх галузей економіки на основі інвестиційно-інноваційної складової, поживлення підприємницької діяльності та вирішення проблемних соціальних питань. Оскільки малий та середній бізнес виступає одним із найвпливовіших секторів економіки, регіональна політика була спрямована на створення умов для підвищення його конкурентоспроможності та динамічного розвитку. Зокрема, Ком-

плексна програма підтримки малого підприємництва у Житомирській області на 2011–2012 р., розроблена на виконання Закону України “Про державну підтримку малого підприємництва” з урахуванням особливостей та соціально-економічних проблем області, визначає основні шляхи реалізації державної політики розвитку малого підприємництва у тісному зв’язку з активною регіональною політикою, політикою зайнятості населення та інвестиційно-інноваційними напрямками розвитку області. Головною метою Комплексної програми є спрямування дій органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, суб’єктів малого підприємництва, громадських об’єднань підприємців, установ інфраструктури підтримки підприємництва та наукових організацій на створення сприятливого середовища для розвитку малого підприємництва та формування і впровадження ефективної державно-громадської системи його обслуговування, підтримки і захисту.

Розпорядженням голови Житомирської обласної державної адміністрації від 11.12.07 р. № 422 при обласній державній адміністрації утворено регіональну раду з питань інноваційного розвитку Житомирської області, метою якої є проведення ефективної державної та регіональної політики у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку економіки регіону. Також за ініціативою і під керівництвом головного управління економіки Житомирської ОДА у 2010 р. було розроблено інформаційний збірник “Житомирщина інноваційна” – перше в області видання інноваційної спрямованості, призначене для ознайомлення зацікавлених осіб з інноваційним потенціалом Житомирщини та подальшого нарощування інноваційної привабливості регіону [12]. Зміст збірника було розроблено з урахуванням потреб вітчизняних та іноземних інвесторів, які бажають інвестувати кошти в організацію виробництва нових конкурентоспроможних видів товарів та послуг, керівників різного рівня, аби спростити пошук корисних інноваційних проектів та технологій, та авторів-винахідників – для полегшення ознайомлення потенційних інвесторів із науковими розробками та впровадження цих розробок на виробництві. Матеріали для інформаційного збірника надавалися провідними науково-дослідними установами області, тому його головною особливістю стали висвітлення найбільш актуальних питань регіонального та загальнодержавного інноваційного розвитку та практична цінність. Стратегічною метою видання “Житомирщини інноваційної”, довідкового збірника про інноваційні проекти та технології, є інформаційне забезпечення інноваційного шляху розвитку Житомирської області. Крім того, розвитку інноваційної сфери в області сприяють:

Головне управління економіки Житомирської облдержадміністрації:

- підтримка розвитку малого підприємництва через розробку і реалізацію обласних програм та стратегічних документів;
- підтримка інноваційного розвитку економіки через розбудову інноваційної інфраструктури та забезпечення взаємозв’язку між науковою і виробничою сферами.

Житомирський державний центр науки, інновацій та інформатизації:

- інформаційно-методична та консультаційна підтримка виконання науково-дослідних робіт та сприяння їхньому впровадженню у виробництво;
- допомога в одержанні патентів на дослідні зразки або готові вироби.

Державна бюджетна установа “Житомирський регіональний центр з інвестицій та розвитку”:

- забезпечення інформаційно-аналітичної, методичної, організаційної та іншої підтримки інноваційного розвитку Житомирської області;
- підтримка впровадження проектів інноваційного розвитку Житомирської області.

Демонстраційний центр інноваційного розвитку області:

- презентація науково-дослідного, інвестиційного потенціалу області, проведення круглих столів та семінарів на теми інвестиційно-інноваційного розвитку та ділових зустрічей з іноземними інвесторами;
- проведення бізнес-тренінгів для молодих підприємців та людей, які мають бажання створити власний бізнес;
- організація зустрічей між науковцями області та дослідниками, представниками українських та закордонних вищих навчальних закладів.

Управління освіти і науки Житомирської облдержадміністрації

- впровадження нових освітніх програм у вищих навчальних закладах та науково-дослідних установах області;
- сприяння виконанню науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт.

Впровадження Концепції розвитку регіональної інноваційної системи дасть можливість здійснити позитивні зміни в життєдіяльності суспільства і окремої людини, а саме – забезпечити перехід економіки області до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, реструктуризацію та диверсифікацію виробництва, приток інвестицій у сферу впровадження наукових розробок, розвиток ринку інноваційних продуктів, широкий доступ бізнесу та науки до інформації в галузі останніх наукових розробок тощо. Крім того, це дасть змогу підвищити конкурентоспроможність економіки та ефективність державного управління інноваційною діяльністю, збільшити частку наукоємної продукції, створити нові робочі місця, активізувати інноваційне підприємництво та простимулювати творчий пошук талановитої молоді.

З метою поліпшення наукового та інноваційного розвитку регіону між Житомирською обласною державною адміністрацією та Центром досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України було укладено Меморандум “Про співробітництво і координацію дій щодо сприяння розвитку інноваційної діяльності в регіоні”, основними напрямками якого стали проведення інформаційно-аналітичних досліджень та науково-дослідних робіт з розробки та впровадження інформаційних технологій формування і управління реалізацією інноваційних стратегій і програм соціально-економічного розвитку регіону (з пілотною апробацією на базі Житомирської області), удосконалення інноваційної політики щодо економічного розвитку Житомирської області, створення та впровадження типової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи органів державної влади та місцевого самоврядування (з єдиним інформаційним ресурсом) для підтримки інноваційного розвитку регіону тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В Україні вже давно проголошено інноваційне спрямування економіки. Важливою складовою інноваційної стратегії повинна стати дієва інформатизація, що, зокрема, передбачає формування цілісного відкритого інформаційного середовища, інтегрованого у національні та світові мережі, та буде обслуговувати всіх учасників інноваційного процесу. Таке інформаційне середовище має задовольняти не тільки вимоги з боку вищих органів державної влади та місцевого самоврядування, але й інтереси розвитку відкритого інформаційного суспільства та загальноєвропейської інтеграції. Це дасть можливість повного об'єднання інформаційних ресурсів та їхніх інформаційно-аналітичних складових при вирішенні завдань різного рівня складності та забезпечить ефективну підтримку управлінських рішень.

Створення регіональної системи інформаційно-аналітичної підтримки розвитку інноваційно активних МСП за регіонами на базі сучасних мережних технологій, призначеної для сприяння ресурсному та інформаційному забезпеченню МСП та

розвитку зовнішньоекономічних та міжрегіональних зв'язків підприємств, дасть змогу:

1. Запропонувати:

- основні принципи організаційно-економічного забезпечення управління інноваційним розвитком регіонів з використанням сучасних інформаційних технологій;
- концепцію моделі системної оцінки інноваційної сприятливості економіки регіону, що виявлятиме територіальні особливості як основи удосконалення механізмів управління інноваційними процесами на місцевому та регіональному рівнях;
- науково обґрунтовану концепцію створення інтелектуальних корпоративних систем;
- теоретико-прикладний критерій оцінювання ступеня організованості корпоративних інформаційних систем, що дасть змогу оцінити інтегровані характеристики ІАС.

2. Розробити:

- теоретичні положення та практичні підходи щодо вдосконалення інституційно-інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку економіки регіону.

3. Розглянути:

- основні принципи та механізми реалізації Єдиної національної системи інформатизації та концептуальні положення побудови типової інтегрованої ІАС органів місцевої влади регіону.

4. Підготувати:

- аналітичні матеріали щодо практики поводження з інформаційними ресурсами на інноваційних МСП регіону та визначити їхню класифікацію за ознакою доцільності участі в роботі модулів А, В, С Європейської мережі EEN.

5. Сформулювати:

- методичні принципи підготовки технологічних профілів щодо пропозицій та запитів МСП Житомирської області з метою їхнього розміщення в мережі EEN, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності МСП.

На нашу думку, інтеграція України до світових мереж трансферу технології має стати пріоритетним напрямком інноваційної політики держави. Це полягає, зокрема, у ширшому залученні світових транснаціональних корпорацій, прямих та венчурних іноземних інвесторів до розвитку інноваційної інфраструктури та реалізації інноваційних проектів. Завдяки інтеграції до відповідних європейських структур Україна може отримати можливість створення стратегічних альянсів з найбільшими зарубіжними операторами ринку та доступ до баз даних, бірж, фондів венчурного капіталу та інших інформаційних та фінансових ресурсів.

Література

1. Соловьев В. П., Сенченко В. В. Предпосылки формирования сетевой инфраструктуры инновационного бизнеса в Украине / В. П. Соловьев, В. В. Сенченко // *матеріали міжнародної науково-практичної конференції [“Сучасна наука та технології: від фундаментальних досліджень до комерціалізації результатів НДДКР”]*, (Київ, 10 берез. 2010 р.). – К., 2010. – С. 157–158.
2. Лукашина М. В. Роль малих та середніх підприємств в національній інноваційній системі / М. В. Лукашина // *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [“Сучасна наука та технології: від фундаментальних досліджень до комерціалізації результатів НДДКР”]*, (Київ, 10 березня 2010 р.). – К., 2010. – С. 95–96.

3. Гунич О. В. Запровадження інноваційних технологій в підприємствах Черкаської області [Електронний ресурс] / О. В. Гунич. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=397>.
4. Чабан В. Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В. Г. Чабан // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 68–72.
5. Матусов Ю. П., Трубнікова О. І. Моделювання субгаусівських інноваційних процесів бізнес-технологій у виробництві екологічної продукції [Електронний ресурс] / В. В. Матусов. – Режим доступу: <http://economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=110>.
6. Сенченко В. В. Питання інформатизації органів місцевого самоврядування / В. В. Сенченко // Економіст. – 2007 р. – № 9 (251). – С. 54.
7. Програма економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2011 рік.
8. Янченко З. Б. Малий бізнес України: регіональні аспекти розвитку Електронний ресурс / З. Б. Янченко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 10. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=195>.
9. Янченко З. Б. Окремі питання регіональної політики / З. Б. Янченко // Матеріали науково-практичної конференції [“Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики”] за міжнародною участю, (Київ, 27 травня 2011 р.). К., 2011. – Т. 2. – С. 36–38.
10. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2015 року. – Додаток до рішення обласної ради від 23.04.08 № 503.
11. Комплексна оцінка економічного і соціального розвитку районів і міст Житомирської області за I півріччя 2010 року.
12. Інформаційно-довідкове видання “Житомирщина інноваційна”. – Головне управління економіки облдержадміністрації, 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy-zt.info.